

**Тема: Україна у період загострення кризи радянської системи
(середина 60-х — середина 80-х рр.)**

План:

1. Спроби реформування економіки.
2. Спад рівня життя народу.
3. Політика русифікації та жорстокого централізму.

1.

Леонід Брежнєв став генеральним секретарем ЦК КПРС у немолоді роки: у 1964 році йому вже було 58. І з роками він та його оточення не молодшали, але надійно закрили можливості іншим поповнити ряди правлячої **номенклатури**. Останні роки свого довгого правління Брежнєв був хронічно хворим. Як і система, якою він намагався керувати. Офіційно такий стан справ воліли називати «стабільністю», але за цим періодом закріпилася назва «**застій**».

Л. Брежнєв

За період «застою» розчарування в можливості досягнути комунізму зростало обернено пропорційно до темпів економічного розвитку. Вони падали з наближенням дати, яку заповідав Хрущов як термін побудови фундаменту комунізму.

З 1965 р. почалося здійснення економічної реформи з метою прискорення науково-технічного прогресу, інтенсифікації розвитку народного господарства СРСР.

Реформа в сільському господарстві передбачала:

- підвищення закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію;
- встановлення твердих планів закупівлі цін сільськогосподарської продукції;
- перерозподіл національного доходу на користь сільського господарства;
- заходи, що сприятимуть розвитку соціальної сфери села.

Проте, істотних змін в аграрній політиці не відбулося – реформа лише дещо “обновила” колгоспну систему. Все це мало сприяло ліквідації відставання виробництва сільськогосподарської продукції, створенню достатка продовольства і сировини для промисловості.

Реформа в промисловості передбачала перехід від адміністративних до економічних методів управління:

- переведення підприємств на госпрозрахунок;
- оцінку діяльності підприємств не по валовій, а по реалізованій продукції;
- створення на підприємствах фондів матеріального стимулювання і т.п.

На першому етапі проведення реформи забезпечувалися відносно високі темпи розвитку промисловості. Проте, вже на поч. 70-х рр. з'явилися симптоми, які свідчили, що реформа зазнала краху.

Причини провалу економічної реформи сер. 60-х рр.:

- реформа не торкалася основ адміністративно-командної системи, мала не комплексний характер, не змінювала структурної, інвестиційної політики;
- партійно-державний апарат не міг, та й не хотів відмовитися від звичних методів управління економікою.

Економіка продовжувала розвиватися екстенсивним шляхом, намітилося постійне відставання в науково-технічному і технологічному процесі від розвинених країн Заходу. Низькою була якість вітчизняних товарів. У 1986р. лише 15,9 промислових виробів досягли вищої категорії якості.

2.

Протягом 60-80-х рр. спостерігалось певне зростання добробуту народу, підвищення заробітної плати.

Проте, цей добробут був відносним: за рівнем життя Україна на поч. 80-х рр. знаходилася серед країн, які займали 50-60-і місця у світі. Існував гострий дефіцит промислових і продовольчих товарів, черги стали ганебною прикметою життя народу.

До того ж, відносний добробут народу 60-70-х рр. забезпечувався за рахунок розпродажу національних природних багатств – нафти, газу, вугілля, лісу.

Десятки мільярдів карбованців не використовувалися для модернізації народного господарства в цілому, для істотного покращення соціально-культурної сфери, а просто “проїдалися”.

Нафтовий “бум” 70-х рр. пройшов, а в бюджеті СРСР почали з’являтися багатомільярдні дефіцити.

3.

Водночас, в освітній та культурній сферах розпочинається **русифікація**. Російську мову подавали як мову міжнаціонального спілкування, а отже обов'язковий елемент інтернаціоналізації. З 1984 року запровадили обов'язкове навчання дітей з шести років, восьмирічки реорганізували в дев'ятирічки. Двома постановами, «Про подальше вдосконалення вивчення і викладання російської мови в союзних республіках» та «Про подальші заходи щодо вивчення російської мови в загальноосвітніх школах та інших навчальних закладах союзних республіках», російська мова ставала привілейованою. Так само і у сфері культури та мистецтва, російська до середини 80-х планомірно витісняла українську, а в інших республіках — інші республіканські мови.

Адміністративно - командна система робила все, щоб із суспільних відносин виключити національний фактор.

Будь-яка спроба українського керівництва діяти без вказівок із Москви розцінювалася як націоналізм і нещадно каралася. Перший секретар ЦК КПУ П.Шелест (1963-1972рр.), який проявляв наполегливість у захисті інтересів республіки в певних сферах, зокрема у визначенні інвестицій в її економіку, у мовній і культурній сферах, був усунутий з посади за звинуваченням у “м’якості” до українського націоналізму та потуранні економічному “місництву”.

Наступником П.Шелеста став В.Щербицький (1972-1989 рр.), вищим орієнтиром якого були інтереси і настрої союзних верхів, а не населення України.

З 1970 р. в КДБ республіки очолив В.Федорчук, ініціатор особливо жорстких політичних репресій.

Новим секретарем ЦК КПУ з питань ідеології став В.Маланчук, під кураторством якого в Україні було встановлено тотальний ідеологічний контроль, розгорнулася шалена боротьба з “українським буржуазним націоналізмом”.

Спираючись на допомогу Маланчука та Федорчука, Щербицький здійснив “чистку” КПУ, виключивши із неї близько 37 тис. членів.

Партійно - державне керівництво України взяло курс на зміцнення тоталітарної системи.

Культурно-мистецька сфера знову опиняється під ідеологічним тиском. Навіть, якщо не враховувати значний пласт творчості дисидентів. Зокрема, своєю посадою голови Спілки письменників України поступився Олесь Гончар за твір «Собор». Критиці піддавали фільми режисера Івана Миколайчука «Білий птах з чорною ознакою» та «Вавилон XX», «В біій ідуть лише старі» Леоніда Бикова, що згодом стане культовим. У цей час творить відомий композитор та поет Володимир Івасюк, автор «Червоної рути».